

פניני אי"ש

פנינים משלחן רבן של ישראל עמוד ההוראה
רבינו יוסף שלו' אלישיב זצוק"ל

גליון
מס' 105

שנה ג' פרשת
תצוה תשע"ט

- כניסת שבת ירושלים
- יציאת שבת ירושלים
- יציאת שבת ר"ת ירושלים

- אין לסמוך על הדברים למעשה-

גליון השבוע מוקדש להצלחה גדולה מאד לנחמן זאב בן יענטא

ובמימרא השניה אומרת הגמ'
שאף בפושעי ישראל אין אור
של גיהנם שולטת בהן, ויש
להבין מה הנפק"מ ביניהם.
וי"ל, דהנה בתוס' כאן כ'
"שאין בו אלא עובי דינר
בתנחומא יש שהיה משה
תמיה על זה אי אפשר שלא
ישרף העץ ואמר לו המקום כך
דרכי באש של מעלה אש
אוכלה אש ואינו מכלה⁴
כדכתיב והסנה איננו אוכל".

ואיתא ביומא⁵, "ועשן
המערכה אפי' כל הרוחות
שבעולם באות ומנשבות בו אין
מזיזות אותו ממקומו". ושם
בגמ'⁶ הק', מי הוה עשן
במערכה הרי זה היה אש של
מעלה שאינה מעלה עשן,
ומשני שהיתה מעלה עשן כי
היו מביאין אצלה אש של
הדיוט, דתניא ונתנו בני אהרן
הכהן אש על המזבח אע"פ

וְעִשִׂיתָ מִזְבַּח מִקְטָר קֶטֶרֶת
וְכוּ' וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר
(שמות ל)
ההבדל בין "אין אור של
גיהנם שולטת" של ת"ח
לשל פושעי ישראל

אמר ריש לקיש אין אור של גיהנם
שולטת בפושעי ישראל קל וחומר
ממזבח הזהב¹ מה מזבח הזהב שאין
עליו אלא כעובי דינר זהב כמה שנים אין
האור שולטת בו פושעי ישראל שמלאין
מצות כרמון דכתיב כפלח הרמון רקתך
אל תקרי רקתך אלא רקנין שבך על
אחת כמה וכמה (סוף מסכת חגיגה)

רבינו²: יש להבין, דלכאורא
מימרא זו סותרת למימרא
הקודמת בגמ', "א"ר אבהו
אמר ר"א ת"ח אין אור של
גיהנם שולטת בהן ק"ו
מסלמנדרא ומה סלמנדרא
שתולדת אש היא הסך מדמה
אין אור שולטת בו³ ת"ח שכל
גופן אש דכתיב הלא כה דברי
כאש נאם ה' על אחת כמה",
הרי שרק תלמידי חכמים אין
אור של גיהנם שולטת בהן,

מצופה אלא מילאו אותו באדמה, וההקרה היתה
על האדמה ולא על הציפוי כלל.

² בסיום מסכת חגיגה ערב פסח תשס"ב, נכתב
מהקלטה.

³ וכן איתא בסנהדרין (ס"ג ע"ב), שאחז העביר את
בנו חזקיהו באש והאש לא שלטה בו כי אמו סכה
אותו בדם סלמנדרא.

⁴ רבינו זצוק"ל העיר, מה הפי' אינו מכלה הרי אש
של מעלה מכלה לחין כיבשין (כמבואר ביומא כ"א
ע"ב). ותי', שאינו מכלה מה שלא צריך אבל
אימורין הוא מכלה.

⁵ כ"א ע"א.

⁶ כ"א ע"ב.

¹ רבינו הביא את קושיי הגאון יעקב (בפירושו על
העין יעקב כאן) וז"ל הגאון יעקב: "כי ידוע כי זה
מזבח הזהב אשר היה עליו כעובי דינר זהב היה
מזבח הקטורת, ולא היה עליו אש כי אם מחתה
גחלים לקטורת בבוקר ובערב. אבל מזבח נחושת
של עצי שיטים שהיה עליו כעובי דינר נחושת היה
מזבח העולה, ועליו נאמר אש תמיד תוקד על
המזבח, והיה עליו חמש מערכות יום ולילה ולא
יכבה תמיד, למה לא יליף הש"ס זה הלימוד
ממזבח נחושת שהיה עליו אש תמיד ולא היה רק
בעובי דינר נחושת ולא שלט בו אש, א"כ ק"ו
לפושעי ישראל, שאין שולט עליהן אור של גיהנם"
ואמר רבינו דקושיי מעיקרא ליתא שהרי מזבח
הנחושת היה "נבוב לוחות" ולמעלה הוא לא היה

תערובת כמה אחוזים של אש של מטה, וזה ברור שהאש של מטה פגעה בציפוי אבל אינו מכלה כי העיקר היה האש של מעלה, ומזה הגמ' לומדת לפושעי ישראל שכמו בציפוי האש פגעה אבל לא מכלה לגמרי כך בפשעי ישראל האור של גיהנם פוגעת אבל אינה מכלה. אבל בתלמידי חכמים הגמ' לומדת שאין אור של גיהנם שולטת בהן מסלמנדרא, וכמו שבסלמנדרא אין האור שולטת כלל, כך גם בת"ח אין אור של גיהנם פוגעת ואינה שולטת בהן כלל וכלל.

שאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט.

מה שכתוב בגמ' מצוה להביא מן ההדיוט, זה לא הידור אלא חיוב, ובלי זה חסר את המצוה של "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח", ואם זה היה מדליק את העצים במערכה היו צריכים לפזר את זה ושהכהן ידליק.

ולפי"ז יש לומר, אף שבשתי המימרות הלשון בגמ' "אין אור של גיהנם שולטת" אבל יש נפק"מ ביניהם. בפשעי ישראל הגמ' לומדת את זה מאש של מעלה שהוא אינו מכלה, ונתבאר שהיה שם

הלכות פורים ח"א

כשנשאל האם יש ענין לעמוד בקריאת המגילה לאלו הנוהגים לעמוד בקריאת התורה⁷, השיב, שאין שום קשר ביניהם⁸, ואין בזה שום ענין. וכשנשאל דאולי הוי כמו הלל שהוא

ישיבה בקריאת המגילה

רבינו הי' יושב בקריאת המגילה.

במ"ב (סי' קמו סק"ט) טעם המחמירין לעמוד בקריאת התורה וז"ל "והב"ח בסימן קמ"א כתב דגם המהר"ם מודה דמדינא שרי, אלא דס"ל דראוי להדר ולעמוד מפני שצריך האדם להעלות בדעתו כששומע הקריאה מפי הקורא כאלו קבלה אותה שעה מהר סיני ובהר סיני היו כל ישראל עומדין כדכתיב אנכי עומד בין ה' וביניכם וגו'", דזה אינו שייך בקריאת המגילה.

7 בשו"ע (או"ח סי' קמו ס"ד) כי שא"צ לעמוד בעת שקורין בתורה, וברמ"א שם כי "ויש מחמירין ועומדין וכן עשה מהר"ם", ובמ"ב שם סק"ט כי "כתב הפר"ח והגר"א דהעיקר כסברא הראשונה וכן נהגו".

8 כי השו"ע תרצ ס"א "קורא אדם את המגילה בין עומד בין יושב". ברמ"א שם לא הביא הדעה לעמוד כמו שהביא בקריאת התורה. והטעם נר', לפמ"ש

אפשר שלא ישמע מבעל הקריאה, ומה שקורא בעצמו יש לחשוש שיוצא כיחיד ולא כציבור, שקריאה בעשרה הכוונה שאחד קורא ומוציא האחרים אבל כשכל אחד קורא ממגילה שלו הוה קריאת יחידים ולא מהני¹⁵.

וכך גם כשנשאל בעשרה שהתחילו לקרות את המגילה יחד כל אחד ממגילה שלו, ואחד אוחז בפרק ראשון ואחד בפרק שני, האם זה נחשב קריאה בציבור, השיב, כיון שכולם עסוקים באותו ענין נחשב קריאה בציבור¹⁶.

נוסע במטוס

מי שנמצא במטוס מתחייב כאנשי המקום שתחתיו בכל המצוות התלויות בזמן, כגון ק"ש שבת וכו', אך אינו מתחייב כמותם במגילה, כיון שעדיין אינו יושב ודר שם. ולכן בן עיר שהלך לכרך

במעומד⁹, ביטל סברא זו לגמרי, ואמר שאין שום ענין לעמוד¹⁰.

שמיעת המגילה בהברה שונה

השומע את המגילה בהברה השונה מנוסח ההברה של אבותיו, יצא¹¹.

קריאה לעצמו ממגילה כשרה וגדר קריאה בעשרה

רבינו היה קורא בעצמו מתוך מגילה כשרה ולא הסתמך על השמיעה מהש"ץ¹². גם כשיום ט"ו חל להיות בשבת שאז מקדימים לקרותה בערב שבת, והוי מגילה שלא בזמנה ואי ליכא עשרה אין מברכין¹³, קרא בעצמו מתוך מגילה, ולא חשש להא דמטו משמיה דהגרי"ז¹⁴ שהקפיד שלא לקרוא בעצמו במגילה עם הקורא דעי"ז

או לכתחילה למצוה. אבל בחזון איש (חלק או"ח מועד סי קנה ריש סק"ב) כי דמדברי הר"מ פ"א ה"ז מבואר דשלא בזמנה הנאמר בגמ' אינו אלא חוץ מיד וט"ו, אבל בני חמיסר הקוראין בארביסר איכא פרסומא טובא כיון שהוא זמן קריאה לרוב העולם, ומש"כ בשעה"צ הנז' תמוה, עיי"ש.

14 כ"כ משמו תשובות והנהגות ח"ב סי שמש, מועדים וזמנים ח"ב סי קעג הע' א'.

15 דלא כהחזו"א (חלק או"ח מועד סי קנה סוף סק"ב) שכי' וז"ל "דין עשרה אינו דוקא באחד קורא ותשעה שומעים אלא אפי' כל אחד קורא במגלה שלו וכו' ונראה דאע"ג דאין קוראין כולן יחד בשהו אלא אחד ממהר קריאתו ואחד מרבה במתינות אין בכך כלום וכו' וכן הדין נותן דגם בתפלת עשרה כל שקבעו בב"א מקרי ציבור אף שאחד מזדרז ואחד מתעכב וכש"כ הכא במגלה דא"צ עשרה רק משום פרסומא ניסא וכמשי"כ לעיל, ואף אם היחיד מתאחר וגומר קריאתו אחר הציבור מקרי בציבור וכו'".

¹⁶ יבקשו מפייהו פורים ע' קלא.

9 ז"ל שו"ת חתם סופר או"ח סי' נא "ויש לעיין אי איתא לדברי אלי' רבה הנ"ל (סי' ריט סק"ג שטעם הרמב"ם שברכת הגומל בעמידה, מדקריא ליה הלל דמי להלל, דקיי"ל דהוא בעמידה) אי"כ איך קורין המגלה עומד ויושב הא מגלה קריאתה זו הלילא עפ"ק דמגלה י"ד ע"א ועירוכין י' ע"ב ותהוי כהלל בעמידה דוקא.

¹⁰ יבקשו מפייהו פורים ח"א פ"ב סי"ד.

¹¹ בלילה ההוא ע' 10.

12 כ' המ"ב (תרצ סק"ו) "כתב הפרי מגדים כל ירא שמים נכון שיהיה לו מגילה כשרה בידו ולקרוא מלה במלה בלחשיה שאי אפשר לשמוע מן השליח צבור הכל ובפרט שהנערים מבלבלים".

13 כ"כ במ"ב תרצ סק"א, עיי"ש בשעה"צ סק"ט שמוכח בגמרא דזהו גם כן בכלל שלא בזמנה, אף דבזה הכל קורין בערב שבת, מכל מקום הואיל ודחוי הוא מזמנו המיוחד לו לא הוציאוהו חכמים משאר שלא בזמנו. ועיי"ש עוד בשעה"צ סק"א דטעם הקריאה בלא ברכה, דזה תליא בדעות הראשונים אם בשלא בזמנה עשרה הוא לעיכובא

חולה שאינו יכול לדבר האם יכול להרהר את המגילה בלבו

חולה שעבר ניתוח במיתרי הקול ואינו יכול לדבר, ואין מי שיוציאנו ידי חובתו, האם יכול לקיים מצות קריאת המגילה על ידי הרהור, שיחזיק את המגילה בידו ויסתכל בה מראשיתה ועד סופה ויהרהר את הדברים, או שמא לא יוצאים ע"י הרהור. **דעת רבינו דלא מצינו הרהור כדיבור אלא בדברים הנאמרים בעל פה כגון ק"ש ותפילה, אבל דברים שצריכים לקרוא מתוך הכתב המהרהר אינו נחשב כקורא מתוך הכתב**¹⁹.

קריאה ממגילה הפוכה

רבינו נשאל האם מי שקורא את המגילה מתוך מגילה הפוכה (כלומר שקורא מלמטה ללמעלה) נחשב קורא מן הכתב. **והשיב שאין זה נחשב קורא מתוך הכתב**²⁰.

מגילה עם עמוד בסופה

במגילה של רבינו הי' עמוד בסופה²¹. ואמר שהוא נוהג לעשות עמוד בסופה כדעת הגר"א, וכן הורה שלכתחילה ראוי לעשות עמוד בסופה, אבל

בסופה (מהרי"ל). ובמ"ב (שם סקט"ז) כי על ד' הרמ"א "והגר"א בביאורו מפקפק ע"ז מאוד". ובסי קול יעקב כי דע"פ קבלת הארז"ל יש לנהוג כהשו"ע.

במגילת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל הי' עמוד בסופה (הליכות שלמה פ"ט ארחות הלכה הי' 5), אבל החזו"א והקה"י לא עשו עמוד בסופה (ארחות רבינו ח"ג ע' מד).

ובהגיע הזמן שאז נקבע דינו כמוקף עדיין הוא באויר מעל הכרך, לא יתחדש עליו שם מוקף¹⁷.

איך יתכן מגילה שחסרה חציה והרי המילים במגילה אינם זוגיים

כתב השו"ע (סימן תר"צ ס"ג) "וצריך שתהא כתובה כולה לפניו לכתחילה אבל בדיעבד אם השמיט הסופר באמצעה תיבות אפילו עד חציה וקראה הקורא בעל פה יצא". וכתב המשנ"ב (סק"ט) "וחציה יש לעיין אם כשרה בדיעבד". והסביר בשער הציון (סק"ח) משום דברמב"ם בהלכה זו משמע דפסולה, וברא"ש ור"ן משמע דכשרה וכן משמע לשון השו"ע. והנה כהיום מצאו ובדקו שאין תיבות המגילה זוגיים, ונשאל רבינו שלא יתכן שתהיה המגילה כתובה רק בחציה, אלא או שרובה כתובה או שרובה חסרה. **והשיב דהספק של השער הציון יכול להיות בכתב את המגילה בלשון לע"ז, וכמבואר בשו"ע (סימן תרצ ס"ט) היתה כתובה תרגום או בלשון אחרת מלשונות העכו"ם לא יצא ידי חובתו בקריאתה אלא המכיר אותו הלשון בלבד**¹⁸.

שבות יצחק פורים ע"י, עיי"ש בדין הולכי דרכים¹⁷. שקורין ב"י כרוב העולם.

¹⁸ קב ונקי ח"א ס"י רכו.

¹⁹ קב ונקי ח"א ס"ק רכו שמע מרבינו.

²⁰ נשאל ע"י תלמידו הגר"ח הירשמן שליט"א. נכתב מהקלטה.

²¹ כי השו"ע (תרצא ס"ב) "וצריכה עמוד בסופה". וברמ"א שם "נהגו שלא לעשות לה עמוד כלל

מקום מיושב לפני כשלוש אלפים ותקמ"ב שנה, ואולי היתה מסורת שתל שקמונה בזמנו הי' עיר מוקפת חומה, ומכיון שהיא נהרסה לפני כ- 1300 שנה ונחרבה לגמרי ואין דין גרירה אחריו ולכן אולי בטל המנהג לקרוא גם בט"ו, עכתו"ד. עדיין תמיהתו קיימת שהרי הגרימ"ט ז"ל בספרו ארץ ישראל כותב: "חברון שכס - וחיפה הוחזקו מימים קדומים לעיירות מסופקות", ומסקנתו לגבי חיפה הוא: "מכיון שכבר נהגו בכך מסתמא היתה להם קבלה ע"ז", והספר הזה חיבר הגרימ"ט מלפני כארבעים שנה, ומעתה אם סיבת קריאת שני הימים הי' בגלל שקמונה הרי היא כבר נהרסה מקדמת דנא, ולמה אם כן היה המנהג כל הזמן לנהוג בחיפה כעיירות המסופקות, אין זאת אלא שבזמן האחרון עקרו את המנהג ללא כל יסוד, ומן הדין איפוא לחדש את המנהג כפי שהיו נוהגים מימי קדם.

ובעשותו נוראות באותן הימים

אתנו יפליא תשועת עולמים

בברכת התורה

יוסף שלו' אלישיב

אינה לעיכובא אפי' לספרדים הנוהגים כדברי המחבר²².

זמן פורים ברמות

משנת תשנ"ז שאז שכונת רמות בירושלים חוברה לעיר, הורה רבינו שזמן פורים בשכונת רמות הוא בט"ו²³.

זמן פורים בחיפה

ז"ל רבינו בתשובה קובץ תשובות ח"א סי' סח

לכבוד הרב הראשי לעיר חיפה והמחוז ה"ה הרה"ג ר' שאר-ישוב כהן שליט"א

ברכה ושלוש רב

מכתבו מיום יב' אד"ר הגיע לידי בזמנו, ומרוב הטרדות הסובבים אותי לא עלה בידי - עד הנה לעבור על דבריו. והנה כת"ר תמה למה נוהגין בעיר חיפה לקרוא את המגילה רק בי"ד, והלא ר"י שורץ כותב לקרוא גם בט"ו, ונחה דעתו הואיל והחלק העתיק של חיפה הנמצא בסמוך ונראה לחיפה של היום יש בו מקום הידוע בשם "תל-שקמונה" אולי היתה שקמונה עיר מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, כי עפ"י החוקרים היה

²³ שבות יצחק פורים ע' פד.

²² יבקשו מפיחו פורים ח"ב שער ה פ"א או' יג, יד.

בדרכי האיש

הרה"ג ר' ישראל מאיר וויל שליט"א
בעמח"ס וביום השבת וש"ס

שיום ט"ו אינו עיקר מן הדין אלא רק לאסור את זה בזה בהספד ובתענית [ביחס לבני הפרזים], והשני, שבגמי איתא אין בין י"ד שבאדר ראשון לי"ד שבאדר שני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין (שאסורים בהם) וכנ"ל ולא הזכירו שגם בט"ו יש הבדל במשתה, ונפק"מ לענין בני המוקפין שלטעם ראשון היו צריכים לעשות פורים קטן ביום ט"ו כי הטעם לא שייך בהם, ואדרבה, עיקר יום פורים שלהם הוא ביום ט"ו.

ואמנם המשנ"ב פסק על פי הבית יוסף שהביא רק את הטעם השני של הסמ"ק ולא הביא את טעמו הראשון, ואולי הב"י הבין שעיקר הטעם הוא הטעם השני [אע"פ שמלשונו של הסמ"ק משמע קצת שהטעם הראשון יותר עיקרי], [ואולי יש הנוטים יותר אחרי תי' בתרא, עיי רעק"א סי' תקל"ג, ג', אבל עיי כנה"ג כללי הפוסקים אות יט, ועיי שדי חמד בכללי הפוסקים סי' ט אות ג].

אבל לענ"ד, הב"י העתיק מהגה"מ את דברי הסמ"ק [כלשונו שכתב שהג"מ כתבו בשם הסמ"ק] והג"מ לא העתיק את הטעם הראשון כי בחו"ל הדבר לא היה מצוי, ואף שהבית יוסף חי בארץ ישראל והכיר את ירושלים [ואפילו בצפת הרבה נוהגים פורים בבי' הימים], הרי לא ראה את דברי הסמ"ק בפנים, וצ"ע עוד.

ומצאתי שהעיר מזה בשו"ת מנחת יצחק [חי"ג סי' נ"ח], ומשום כך כתב שלמעשה נכון שהמוקפין ירבו בשמחה גם ביום ט"ו.

וכן הורה רבינו מרן זצ"ל [המועדים כהלכתם סי' כ"ה הע' כ"ו], והוסיף שבלבוש ובאליה רבה כתוב שירבה בשמחה בבי' הימים, ואמנם מסתבר שדוקא בני המוקפין ירבו קצת בשמחה ביום ט"ו.

ריבוי שמחה ביום ט"ו אדר ראשון למוקפין

בפורים קטן מרבים קצת בשמחה, בי"ד אדר ראשון צריכים להרבות קצת בשמחה בין בני המוקפין ובין בני הפרוזים, ובט"ו רק המוקפין ירבו קצת בשמחה.

ואף שהמשנ"ב כתב שגם המוקפין ירבו קצת בשמחה רק בי"ד, למעשה יש לנהוג שירבו קצת בשמחה גם ביום ט"ו.

----- בדרכי האיש -----

נפסק ברמ"א [סי' תרצ"ז, א'] שביום י"ד אדר ראשון ירבה קצת בסעודה לצאת ידי חובת השיטות שחייב להרבות במשתה ושמחה גם באדר ראשון. וכתב המשנה ברורה [שם סק"ד] שגם המוקפים ירבו בסעודה רק ביום י"ד של אדר ראשון.

ומקורו מדברי הבית יוסף [סוף סי' תרצ"ז] שהביא בשם הסמ"ק שהעולם לא נהגו לעשות ימי משתה ושמחה ביום ט"ו של אדר ראשון, וטעמא משום שבגמרא איתא [מגילה דף ו:]: אין בין י"ד שבאדר ראשון לי"ד שבאדר שני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין (שאסורים בהם), ולא הזכירו בגמרא שגם בט"ו יש הבדל שגם הוא אסור בהספד ותענית, ומשמע שאין מרבים בשמחה באדר ראשון אלא ביום י"ד.

ולכאורה הדבר צריך עיון, כי המעיין במקור הדין המובא בסמ"ק [סי' קמ"ח אות ב] יראה שהביא ב' טעמים, האחד,

**לעילוי נשמת חזקיהו משה יעקב ז"ל בן שלמה נ"י
לעילוי נשמת הקדושה אורי הי"ד בת הרב גד יוסף אנסבכר שליט"א**

**לעילוי נשמת האשה הצדקנית והערירית מרגלית בת אברהם ע"ה למשפחת גמליאל נלב"ע ו' אדר תשס"ד
בהיות והמנוחה לא השאירה זש"ק הציבור מתבקש ללמוד משניות לעילוי נשמתה.**

מרגלית ע"ה עלתה כיתומה מאב ואם מתימן בעליית "מרבד הקסמים" עם ספר תורה קטן שהיה במשפחתה מדורי דורות הספר "נלקח" ממנה ע"י הסוכנות בהגיעה ארצה. בטעות גורלית אובחנה כחולה בצרעת ונשלחה לבית החולים למצורעים "הנסן" בשכונת טלביה שם נדבקה. מרגלית שהתה בביה"ח הנ"ל חמישים שנה וקבלה את היסורים באהבה. הכניסה ספר תורה לקרית ארבע והספר נשרף עם בית הכנסת. בשנותיה האחרונות הספיקה במאמצים על אנושיים להכניס ספר תורה למושב תימני. מרגלית אמרה בשמחה לכולם: ספר התורה זה הילד שלי. בסעודה שלישית של שבת סיפרתי להרב אלישיב זצ"ל את מסירות נפשה למען כתיבת ספר תורה, העזתי ושאלתי: האם מרגלית גמליאל ראויה להקרא "כלת תורה"? והנהן בראשו (אפרים הולצברג)

**להצלחת תלמידו ומקורבו של רבינו ר' אפרים הולצברג שליט"א
זכות הפצת תורת רבינו זצוק"ל תעמוד לו להתברך בכל הענינים ברוחניות ובגשמיות בריאות ואריכות
ימים ושנים טובות אמן כי"ר**

כל הזכויות שמורות למכון משנת איש להפצת תורת הרב אלישיב. אין להעתיק ללא רשות בכתב מעורך הגליון. להארות ולקבלת הגליון במייל ניתן לפנות לדוא"ל: pninei123@gmail.com